

A. В. Рибчук¹, Р. О. Заблоцька²

¹ Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка, м. Дрогобич, Україна

² Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Досліджено сучасні тенденції та проблеми функціонування світового ринку комерційних послуг. Зазначено, що у світовому масштабі відбуваються такі глобальні, трансформаційні зміни в секторі сервісної діяльності, які перетворили сучасну економіку в "економіку послуг". Встановлено, по-перше, що соціально-економічні зміни у суспільстві, зростання доходів і потреб населення, прагнення до якіснішого рівня життя наприкінці ХХ ст. стали рушійною силою розвитку традиційних сервісів, привели до виникнення нових технологічно оснащених і складних послуг; по-друге, виявлено основні тенденції розвитку економік різних країн, які полягають у зростанні обсягів функціонування сфери послуг, збільшенні доходів від сервісної діяльності, посиленні конкуренції у цьому секторі, зростанні числа зайнятих, збільшенні частки імпорту та експорту послуг; по-третє, з'ясовано, що сфера послуг розвинених країнах домінує у формуванні ВВП, первинному накопиченні капіталів, трудових ресурсів, кінцевому споживанні домашніх господарств; по-четверте, оцінено негативний вплив стагнації економічних умов на світовому ринку послуг на зниження обсягів надання транспортних і туристичних послуг; по-п'яте, охарактеризовано закономірності та перспективні напрями розвитку телекомунікаційного, комп'ютерного та інформаційного секторів сервісної економіки.

Ключові слова: світовий ринок; комерційні послуги; науково-технологічний прогрес; сервісна економіка; міжнародний туризм; інформаційно-комунікаційні послуги.

Вступ. Глобалізаційні процеси в сучасному світовому господарстві сприяють тому, що ринок послуг дедалі більше зміцнює власні позиції. Основними тенденціями розвитку економік різних країн є зростання обсягів функціонування сфери послуг, збільшення доходу від сервісної діяльності, посилення конкуренції у цьому секторі, зростання числа зайнятих, збільшення частки імпорту та експорту послуг. У світовому масштабі відбуваються настільки глобальні, трансформаційні зміни в секторі сервісної діяльності, що сучасну економіку, зазвичай, називають "сервісною" або "економікою послуг".

У сучасному міжнародному економічному просторі зі сферою послуг пов'язано безліч різноманітних видів діяльності. При цьому окреслюється тенденція, яка характеризується тим, що не тільки сервісні організації, але й багато промислових підприємств, здійснюють інформаційну підтримку, транспортні послуги, гарантійне та після продажне обслуговування виробленого продукту. Це зумовлює потребу ґрунтовнішого визначення особливостей сфери послуг, яка є великомасштабним економічним сектором з розгалуженою і складною структурою та з нестабільними і швидко змінюваними межами.

Аналіз останніх публікацій. Питання дослідження проблем функціонування світового ринку послуг є

предметом наукових дискусій серед вітчизняних і зарубіжних учених. Особливий науковий інтерес в цьому контексті викликає сфера послуг зважаючи на те, що тяжіння структури суспільного виробництва багатьох країн до сервісної моделі розвитку дає змогу говорити про перехід до постіндустріального типу економіки, за якого сфера послуг є системозабезпечувальним сектором господарства. Активно впливаючи на економіку, сфера послуг у розвинених країнах домінує у формуванні ВВП, первинному накопиченні капіталів, трудових ресурсів, кінцеве споживання домашніх господарств і, нарешті, комфортності життя громадян. Водночас, чіткого розуміння сфери послуг як гіпергалузії, що пронизує усі сфери людської діяльності, ще нема, хоча інтерес до цієї теми багатьох вчених продовжує зростати. Так, зокрема, зазначають: "Серед інших видів комерційних послуг найбільш динамічно розвивався експорт комп'ютерних та інформаційних послуг (приріст 6%). За обсягом їх поставок як і раніше лідирують США і країни ЄС, де зосереджена основна частина світового інтелектуального потенціалу в цій галузі. Поряд з комп'ютерними та інформаційними послугами також збільшився експорт будівельних і страхових послуг (Vovchanska, 2014). Розвиток постіндустріального суспільства пов'язаний із розвитком інших комерційних

Інформація про авторів:

Рибчук Анатолій Васильович, д-р екон. наук, професор, кафедра економіки та менеджменту. **Email:** anatoliy.rybchuk@gmail.com

Заблоцька Рита Олександрівна, д-р екон. наук, професор, кафедра світового господарства та міжнародних економічних відносин. **Email:** rita_zablotskaya@ukr.net

Цитування за ДСТУ: Рибчук А. В., Заблоцька Р. О. Тенденції та проблеми функціонування світового ринку комерційних послуг.

Науковий вісник НЛТУ України. Серія Економічна. 2018, т. 28, № 9. С. 86–89

Citation APA: Rybchuk, A. V., & Zablotska, R. A. (2018). Trends and problems of functioning of the world market of commercial services. *Scientific Bulletin of UNFU*, 28(9), 86–89. <https://doi.org/10.15421/40280917>

послуг, більшість із яких є відносно новими: комунікаційні, телекомунікаційні, страхові, фінансові, комп'ютерні та інформаційні, послуги з ліцензування. Враховуючи динамічний розвиток фінансового сектору сучасної світової економіки та його значне переважає над реальним, доцільно стверджувати, що саме розвиток послуг зумовлює економічний розвиток країни у цілому (Робоченко, 2015). Останнім часом швидко зростає значення інших комерційних послуг, а саме інформаційно-телекомунікаційних, фінансових, електронної торгівлі тощо. У товарній структурі світової торгівлі послугами за останні 20 років частка транспортних послуг збільшилась у два рази, обсяги міжнародного туризму – майже в 4 рази, інші послуги – у понад 4,5 рази. Найдинамічніше розвивається міжнародна торгівля діловими послугами, зокрема управлінськими, професійними, банківськими, страховими, аудиторськими, що становлять до чверті всієї торгівлі послугами (Zaitsev, 2011). У видовій структурі міжнародної торгівлі послугами на сьогодні виділяють такі основні групи: послуги, супутні продажу товарів; транспортні; туристичні та інші комерційні послуги. (Evdochenko, 2014). Надання послуг є найдинамічнішою статтею зовнішньої торгівлі. Дедалі більша кількість видів послуг стає ринковим товаром і реєструється на рахунках поточних операцій платіжного балансу країни. Експорт послуг становить приблизно 1,5 трлн дол. США, або понад 20 % всієї світової торгівлі. При цьому торгівля комерційними послугами постійно зростає. На сьогодні десятку країн-лідерів у сфері комерційних послуг очолюють країни Європейського Союзу та США, що разом займають по-

над 70 % світових обсягів експорту та імпорту (Lyashko, 2016).

Результати дослідження. В основу стрімкого розвитку сфери послуг, розпочинаючи з другої половини ХХ ст., лягли нові технології, соціально-економічні зміни суспільства, зростання доходів і потреб населення, прагнення до якіснішого рівня життя, необхідність мати більше вільного часу для творчості і духовного зростання. Ці та інші причини були рушійною силою розвитку традиційних сервісів, привели до виникнення нових технологічно оснащених і складних послуг, серед яких на передній план виходить комплекс комерційних послуг: транспортні послуги, туризм, телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні, страхові, фінансові тощо. Сферу послуг, як один з видів зовнішньоекономічних відносин, називають "невидимим" імпортом і експортом. При цьому торгівля послугами на світовому ринку може виступати як самостійний товар, так і супутній щодо промислового виробництва (Matyushkina, 2017).

Останні тенденції функціонування світового ринку послуг свідчать загалом про зростання його обсягів, які становлять на 2016 р. 4,8 трлн дол. США порівняно з 2,9 трлн дол. США у 2006 році. Світовий ринок послуг відображає взаємодію попиту і пропозиції і характеризується такими особливостями, як системність розвитку і висока чутливість до кон'юнктури. Його галузева структура включає світові ринки фінансових, транспортних, туристичних, комерційних, інформаційних та освітніх послуг (Butchenko, 2017). Водночас простежується зниження активності надання транспортних і товарних послуг з 2014 р. (табл.).

Таблиця. Світовий експорт комерційних послуг 2006–2016 рр. (млрд дол. США) (Trade, 2017)

Структура світового ринку комерційних послуг	2006	2010	2014	2016
1. Послуги, пов'язані з товарами	148	152	160	166
2. Транспортні послуги	630	785	955	853
3. Туризм	745	940	1240	1205
4. Інші комерційні послуги:	1380	1970	2585	2584
а) будівництво	50	95	110	88
б) страхові та пенсійні послуги	50	85	130	122
в) фінансові послуги	170	265	415	420
г) захист інтелектуальної власності	135	215	300	314
д) телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги	-	-	460	493
е) бізнес послуги	595	935	1120	1095
ж) персональні, культурні та рекреаційні послуги	35	45	45	45
Загалом	2755	3695	4940	4940

Світовий експорт транспортних послуг продовжував знижуватися у 2016 р., зменшившись на 4 %, до 853 млрд дол. США, причому найбільше скорочення відбулося в Африці (-9 %) та Азії (-7 %). Близький Схід був єдиним регіоном з позитивним зростанням, який був підсилений позитивним експортом повітряного транспорту. Світовий експорт вантажного морського транспорту в 2016 р. знизився на 13 %. Це було пов'язано з надмірними витратами у транспортній галузі та слабким попитом внаслідок стагнації економічних умов. Зокрема, суховантажні перевезення зафіксували свої найгірші показники. Ціни на перевезення вантажів залишалися виключно низькими, перш ніж повернулися до зростання в останньому кварталі 2016 р. через збільшення попиту. Пасивна торгівля призвела до надмірної пропозиції у авіабудуванні, незважаючи на збільшення обсягів авіаперевезень на 3,8 %. Надпропозиція вантажів призвела до зниження цін на авіаперевезення. Як наслідок, світовий експорт вантажних перевезень повітрям скоротився на 3 % у 2016 р., подібно до зниження,

зареєстрованого для інших видів вантажних перевезень, таких як залізниця та автомобілі.

Більше половини світового експорту транспортних послуг пов'язано з міжнародними вантажними перевезеннями, переважно морськими суднами. Зростання міжнародного пасажирообороту залишалось високим у 2016 р., оскільки міжнародні маршрути розширились. Найбільшим цей показник був для середньосхідних країн (11,8 %), що майже вдвічі перевищує середній світовий показник. Комерційні авіалінії зареєстрували міжнародні пасажирські "коефіцієнти навантаження" (відсоток місць, заповнених за переліт) на рівні майже 80 % у всьому світі, а пік у Європі – 82,8 %. Проте зниження цін через збільшення конкуренції вплинуло на доходи авіаперевізників, які продовжували знижуватися, подібно до доходів від вантажообігу. Найбільша частка експорту повітряного транспорту припадає на доходи від пасажирських перевезень. Але, незважаючи на зростання міжнародного пасажиропотоку, світовий

експорт послуг повітряного транспорту скоротився на 2 % в 2016 р. (Trade, 2017).

У структурі світового ринку комерційних послуг значне місце належить міжнародному туризму. Світовий експорт подорожей збільшився на 2 % у 2016 р., досягнувши 1,205 трлн дол. США, до того ж в Азії відзначено найвищий приріст доходів від подорожей (рис. 1).

Цей експорт охоплює витрати мандрівників на товари та послуги під час їх перебування за кордоном. Збільшення турпоїздок у 2016 р. привело до зростання на 3,9 % кількості міжнародних туристів по всьому світу, а міжнародні туристичні прибутки досягли 1,235 млрд дол. у 2016 р. (Working, 2017).

Азійські економіки продемонстрували найбільший приріст міжнародних туристів, переважно пасажирів, які подорожують у межах регіону. Це зростання зумовлено розвитком повітряного зв'язку та дешевими авіаперельотами. Міжнародний туризм в Азії збільшив експорт послуг в регіоні на 5 %, що забезпечило найвищий приріст серед регіонів світу. Декілька провідних і нових азійських експортерів туристичних послуг виявили стійкі темпи зростання – Японія, Австралія, Таїланд та Індія (див. рис. 1). Китай відіграв ключову роль у зростанні туризму сусідніх країн у 2016 р. Китайські мандрівники орієнтувалися на цільові пункти призначення в межах Азії, вважаючи за краще короткі поїздки на великі відстані. У 2016 р. Китай отримав 21,8 % від загальної суми плати за міжнародні подорожі (Working, 2017).

Рис. 1. Провідні експортери туристичних і міжнародних туристичних подорожей, 2016 р.

Високотехнологічні послуги приводять до зростання інших комерційних послуг у країнах Азії та Близького Сходу. Світовий експорт інших комерційних послуг (категорія, що включає фінансові послуги) збільшився на 1 % у 2016 р., досягнувши 2,584 млрд дол. США, після падіння на 5 % у 2015 р. Близький Схід був найшвидше зростаючим регіоном у 2016 р. (+5 %), ця тенденція особливо посилюється зростаючим експортом Ізраїлю у сфері комп'ютерних послуг та досліджень. Надходження зборів за інтелектуальну власність, фінансові послуги, послуги з НДДКР та технічні та наукові послуги підвищили експорт Японії. У 2016 р. країна зафіксувала найшвидше зростання серед провідних експортерів інших комерційних послуг. В інших провідних економіках регіону, таких як Індія, експорт послуг НДДКР зріс на 52 %, тоді як в Республіці Корея ліцензійні витрати на використання результатів досліджень та розробок зросли на 13 %.

Послуги у сфері інформаційно-комунікаційних технологій стали найдинамічнішим сектором серед інших

комерційних послуг у 2016 р., зрісши на 4 % до 493 млрд дол. США завдяки зростанню 5 % в Європейському Союзі. Зростання сегменту послуг на світовому ринку відбувається внаслідок активного поширення послуг інформаційних технологій. Ринок інформаційних технологій охоплює: розробку програмного забезпечення (нематеріальний продукт); послуги підтримки і консалтингу, дистрибуцію і поставку програмного обладнання в межах інтеграційних проектів; послуги системної інтеграції; мережеві послуги, включаючи електронну торгівлю. За оцінками економістів, внесок інформаційних технологій у зростання ВВП розвинених країн у середині 2000-х років становив близько 20–40 %, причому вони забезпечували 70–80 % позитивної динаміки сукупної факторної продуктивності (Razomasova, 2011).

За даними Секретаріату СОТ (рис. 2), у 2016 р. комп'ютерні послуги (що складаються з послуг, пов'язаних із програмним забезпеченням та службами оброблення даних) становили близько 72 % від експорту послуг ІКТ, або 353 млрд дол. США. Телекомунікаційні послуги (враховуючи мобільні телекомунікації, магістральні послуги Інтернету та надання доступу до Інтернету) оцінювалися в 23 % експорту ІКТ.

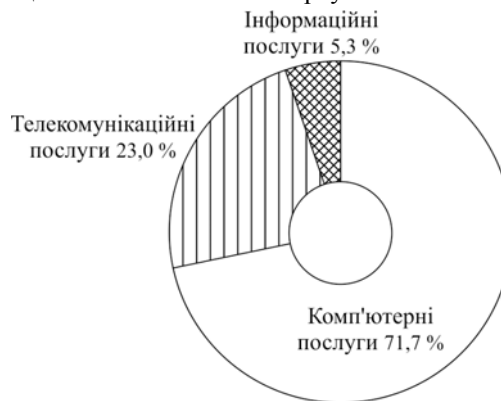

Рис. 2. Світовий експорт телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг у 2016 р., % (Trade, 2017)

У 2016 р. Сполучені Штати залишалися провідним торговцем комерційними послугами світу, експорт яких становить 733 млрд дол., а імпорт – 482 млрд дол. США. Країна мала 15,2 % світової експорту та 10,3 % світового імпорту. Іншими лідерами у секторі комерційних послуг у 2016 р. були Китай, Німеччина, Великобританія, Франція, Японія, Нідерланди, Ірландія, Сінгапур та Індія (Working, 2017).

За останні десятиліття різко активізувалася міжнародна торгівля фінансовими послугами, набуваючи глобального характеру. Цьому явищу сприяли розвиток інформаційних технологій, виникнення нових ринків збуту у вигляді великої групи країн, що розвиваються, підвищення рівня конкуренції у сфері фінансових послуг тощо. Як відомо, у міжнародній торгівлі до фінансових послуг належать послуги фінансового посередництва, за винятком страхування та послуг пенсійних фондів. Відповідно до рекомендацій МВФ, оцінюючи обсяги торгівлі фінансовими послугами, враховують такі підвиди комісії залежно від типу фінансової послуги: комісії за послуги, пов'язані з кредитуванням, з цінними паперами та за інші фінансові послуги.

Висновки. Отже, за останні роки сформувалася неоднозначна тенденція функціонування світового ринку комерційних послуг. Деякі сектори сфери послуг мають

тенденцію до зниження обсягів та темпів розвитку (транспортна інфраструктура, туризм), інші – до зростання (фінансові, комп'ютерні та телекомунікаційні послуги). Розвиток сфери послуг також належить до пріоритетів економічної політики багатьох країн світу, оскільки саме від якості послуг залежить рівень життя населення, що є одним з ключових індикаторів успішності соціально-економічного розвитку. Водночас інформаційно-технологічний прогрес у поєднанні з розширенням фінансових ринків дав змогу підвищити попит населення і організацій на фінансові послуги банків, страхових фірм і інших фінансових установ, що свідчить про глобальний, фундаментальний характер функціонування світового ринку комерційних послуг.

Перелік використаних джерел

- Butchenko, I. N. (2017). The world market of services: essence, features, branch structure. *Economics and business: theory and practice*, 1, 10–14.
- Evdochenko, O. O. (2014). Decapitation of the international trade of goods by those servants. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 2, 79–84. [In Ukrainian].
- Grytsyuk, M. Yu., & Hrytsiuk, Yu. I. (2018). Nature and Sustainable Development of Tourism in the Carpathian Region Ukraine. *Scientific Bulletin of UNFU*, 28(2), 99–110. <https://doi.org/10.15421/40280219>

- Lyashko, I. I., & Eremenko, O. M. (2016). Trends of development and mechanisms of regulation of international trade services by globalization conditions. *Visnyk DonDUU: Manager*, 4(73), 47–54. [In Ukrainian].
- Marks, Karl. (1956). *Theory of additional value*. (Part 1). Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR, 437 p. [In Ukrainian].
- Matyushkina, I. A. (2017). Modern trends in the development of the service sector. *Ekonomika. Sotsiologhiia. Pravo*, 1(5), 24–29. [In Russian].
- Pobochenko, L. M., & Fedorova, I. K. (2015). Globalization trends of the world market of services. *Stratehiia rozvytku Ukrainy*, 1, 113–118. [In Ukrainian].
- Razomassova, E. A. (2011). *Services: theory, condition and development*. Novosibirsk: Central University of Consumer Cooperatives, 136 p.
- Trade. (2017). *World Trade Statistical Review*, 177 p.
- Vovchanska, O. M. (2014). Specificity of the function and development of the site of the Sink Rink in the structures of the economically sound economy. (Part 3). *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*, 9(1), 27–33. [In Ukrainian].
- Working. (2017). *IMF Working Paper. World Trade in Services: Evidence from A New Dataset*, 43 p.
- Zaitsev, V. E. (2011). Trends and peculiarities of the development of the post-crisis world market of services in the conditions of globalization. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy: Economy*, 2, 54–65. [In Ukrainian].

А. В. Рыбчук¹, Р. А. Заблоцкая²

¹ Дрогобычский государственный педагогический университет им. Ивана Франко, г. Дрогобыч, Украина

² Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко, г. Киев, Украина

ТЕНДЕНЦИИ И ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МИРОВОГО РЫНКА КОММЕРЧЕСКИХ УСЛУГ

Исследованы современные тенденции и проблемы функционирования мирового рынка коммерческих услуг. Отмечено, что в мировом масштабе происходят такие глобальные изменения в секторе сервисной деятельности, которые превратили современную экономику в экономику услуг. Установлено, во-первых, что социально-экономические изменения в обществе, рост доходов и потребностей населения, стремление к более высокому уровню жизни в конце XX в. стали движущей силой развития традиционных сервисов, привели к возникновению новых технологически оснащенных и сложных услуг; во-вторых, обнаружены основные тенденции развития экономик различных стран, которые заключаются в росте объемов функционирования сферы услуг, увеличении доходов от сервисной деятельности, усилении конкуренции в данном секторе, росте числа занятых, увеличении долевого участия импорта и экспорта услуг; в-третьих, выяснено, что сфера услуг развитых странах доминирует в формировании ВВП, первичном накоплении капиталов, трудовых ресурсов, конечном потреблении домашних хозяйств; в-четвертых, оценено негативное влияние стагнации экономических условий на мировом рынке услуг на снижение объемов предоставления транспортных и туристических услуг; в-пятых, охарактеризованы закономерности и перспективные направления развития телекоммуникационного, компьютерного и информационного секторов сервисной экономики.

Ключевые слова: мировой рынок; коммерческие услуги; научно-технологический прогресс; сервисная экономика; международный туризм; информационно-коммуникационные услуги.

A. V. Rybchuk¹, R. A. Zablotska²

¹ Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

² Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

TRENDS AND PROBLEMS OF FUNCTIONING OF THE WORLD MARKET OF COMMERCIAL SERVICES

The world market of commercial services demonstrates mixed tendencies of its development. In the modern economic space, the sector of services includes many different types of activities. At the same time, there is a trend that is characterized by the fact that both service organizations and many industrial enterprises provide information support, transportation services, and warranty and post-warranty service for their manufactured products. This leads to the need for a more precise definition and consideration of the service sector, which is a large-scale economic sector with an extensive and complex structure with unstable and rapidly moving borders. Firstly, socio-economic changes in society, the growth of incomes and needs of the population, and the desire for a better quality of life at the end of the twentieth century are established to be the driving force behind the development of traditional services, leading to the emergence of new technologically-equipped and complex services. Secondly, the main trends in the development of economies of different countries are as follows: the growth in the volume of the functioning of the service sector, increased revenues from service activities, increased competition in this sector, a growing number of employees, and an increase in the share of imports and exports of services. On a global scale, there are such transformational changes in the service sector that the modern economy is usually called "service" or "service economy". Thirdly, the service sector in developed countries dominates in the formation of GDP, actively influencing the economy, the primary accumulation of capital, labour resources, the final consumption of households and, finally, the comfort of living of citizens. Furthermore, the negative impact of the stagnation of economic conditions on the world market of services decreases the volume of transport and tourist services, which was due to excessive costs, in particular, transportation. Finally, the article characterizes the regularities and perspective directions of the development of the telecommunications, computer and information sectors of the service economy.

Keywords: world market; commercial services; scientific and technological progress; service economy; international tourism; information and communication services.